

اقتصاد چیست؟

(فصل اول)

کلید واژه‌ها:

نیازهای انسان، منابع و امکانات نامحدود، محدودیت، کم‌یابی، انتخاب، هزینه‌ی فرصت، علم اقتصاد، آموزه‌های اسلامی، کالا، خدمات، فعالان عرصه‌ی اقتصاد

چرا علم اقتصاد را می‌آموزیم؟

- انسان به عنوان جانشین خدا روی زمین، اهداف، برنامه‌ها و مأموریت‌هایی از جمله } **آبادانی زمین** را دارد.
- در تصویر ساده از زندگی انسان با دو مفهوم } **نیازهای انسان** و **منابع و امکانات** روبه‌رو می‌شویم.

حال دانش اقتصاد به انسان چه کمکی می‌کند؟

- به انسان کمک می‌کند تا برای رفع نیازها: } **از منابع و امکانات به نحو صحیح و بهینه استفاده** و **بهترین‌ها را انتخاب کند.**

نیازهای انسان:

۱- محرک انسان برای فعالیت و تلاش

۲- انسان به دنبال احساس نیاز تصمیم به رفع آن نیاز می‌گیرد و **پس از رفع احساس رضایت می‌کند.**

۳- نیازهای انسان **مراتبی** دارد: **اولین مرتبه، نیازهای مادی** است. (نیاز به غذا / آب سالم / سریناه / امنیت) اما نیازهای انسان به نیازهای مادی **محدود نمی‌شود** بلکه نیازهای عاطفی، روحی، نیاز به علم، هنر، فرهنگ، دین و اخلاق، نیاز به ارتباط و تعامل با انسان‌ها و ... را نیز دارد و بدون رفع آن‌ها به **کمال** نخواهد رسید.

۴- انسان موجودی **کمال‌جو** است. (با برآورده شدن پاره‌ای از نیازها، احساس **بی‌نیازی** به او دست نمی‌دهد، بلکه **نیازهای تازه‌ای** در او شکل می‌گیرد.)

۵- اگر انسان در نیازهای مادی و حیوانی خود متوقف شود، کمال‌جویی ← سیری‌ناپذیری خواهد شد.

۶- اگر انسان در رفع نیازهای طبیعی خود، مراتب را طی نکند و در یک مرتبه باقی بماند، برای سیراب نمودن حس کمال‌جویی خود، اقدام به خلق نیازهای کاذب می‌کند.

۷- پیگیری نیازهای کاذب یا زیاده‌روی در رفع نیازهای مادی **منجر به** ← توقف و یا انحطاط انسان می‌شود.

منابع و امکانات:

۱- خداوند منابع، امکانات و ثروت‌های طبیعی و انسانی را به **امانت** در اختیار **جانشین خود (انسان)** قرار داده تا با رفع نیازهای خود و هموعاشش، مأموریتی را که دارد (آبادانی زمین و رفع نیازهای خود، خانواده و دیگران) به جا آورد.

۲- منابع و امکانات در دسترس انسان (زمین‌های کشاورزی، ذخایر معدنی، منابع طبیعی، سرمایه و نیروی کاری که در اختیار جامعه است) **محدود** است.

- ممکن است زمین‌های کشاورزی نسبتاً زیادی در اختیار جامعه باشد اما زمین مرغوب دارای بازدهی یا زمین نزدیک به محل زندگی و تجمع انسان‌ها محدود است.
- ذخایر معدنی فراوانی در کره‌ی زمین وجود دارد اما به دلیل ناشناخته بودن یا محدود بودن دانش فنی بشر یا استفاده‌ی بی‌رویه از این منابع، محدود است.

استفاده از منابع باید }
با حفظ و میانیت (نگهداری) از آن
و رعایت عدالت بین نسلی
همراه باشد.

۳- انسان در بهره‌برداری از منابع محدودیت دارد:

منابع و امکانات }
هم امکان مصارف متعدد دارند.
هم با روش‌های مختلفی می‌توان از آن‌ها استفاده کرد.

⇐ انسان به دلیل محدودیت‌هایش نمی‌تواند همه‌ی آن‌چه را می‌خواهد هم‌زمان و همیشه داشته باشد. ⇐ باید انتخاب کند.

به عنوان مثال زمین کشاورزی را می‌توان هم }
زیر کشت پنبه برد (برای تولید پوشاک)
زیر کشت گندم برد. (برای تهیه‌ی غذا)

۴- به دو محدودیت منابع }
۱- منابع و امکانات در دسترس انسان محدود است.
۲- انسان در بهره‌برداری از منابع محدودیت دارد.
کمیابی گفته می‌شود.

مسئله‌ی اقتصادی:

- با توجه به این نکات که: }
۱- نیازهای انسان **کوناگون** و نامحدود است.
۲- انسان در بهره‌برداری از منابع محدودیت دارد.
۳- منابع و امکانات **محدود** است. (انسان باید با بهترین روش و در بهترین محل استفاده، انتخاب **بهینه‌ای** را از منابع به عمل آورد و **بیش‌ترین منافع** را برای خود و جامعه تأمین کند.)

• مهم‌ترین مسئله‌ی زندگی و موضوع اصلی علم اقتصاد: **انتخاب**

• بهترین روش استفاده از منابع و امکانات کدام است؟

روشی است که بتوان با استفاده از منابع، **بیش‌ترین میزان منافع و سطح بالاتری از رفاه** را برای انسان فراهم کرد.

مسئله‌ی انتخاب:

- انسان‌ها در انتخاب‌هایشان (به‌حکم **فطرت و سرشت خود**) به دنبال **بیش‌ترین منافع و کم‌ترین هزینه** و ضرر هستند.
- در هر انتخاب منافع و هزینه‌های آن را مورد توجه قرار می‌دهند. اگر **منافع > هزینه** باشد، **صرف‌نظر** می‌کنند.

● انسان ممکن است در تشخیص منافع و هزینه‌ها اشتباه کند و انتخاب نادرستی داشته باشد.

● انسان در مورد «روش انتخاب» (هزینه - فایده) هیچگاه اشتباه نمی‌کند.

● برخی از انسان‌ها عقلانیت محدود دارند. (منافع را صرفاً در منافع مادی و حیوانی می‌بینند / نگاهی کوتاه‌مدت دارند / در تعیین فهرست کامل هزینه‌ها، ضررها و میزان آن‌ها خطا می‌کنند.)

● این دسته از انسان‌ها (مانند تولیدکننده‌ای که کالای بی کیفیت تولید می‌کند یا فروشنده‌ای که کم‌فروشی می‌کند و ...) منفعتی کم، موقتی و کوتاه‌مدت را با منافع زیاد و دائمی و بلندمدت جایگزین کرده و عقلانی رفتار نمی‌کنند.

هزینه‌ی فرصت:

● هر انتخاب مستلزم از دست دادن انتخاب یا انتخاب‌های دیگر است.

● افراد و جوامع با هر انتخابی، «بده - بستان» می‌کنند. (چیزی را انتخاب می‌کنند و چیز یا چیزهایی دیگر را از دست می‌دهند.)

● افراد و جوامع همیشه بهترین و برترین گزینه‌ی خود را از نظر منافع، انتخاب می‌کنند.

مثال

کشاورزی که زمین زراعی در اختیار دارد اما نمی‌داند در زمین خود چه محصولی را بکارد، ابتدا وی فهرستی از محصولات ارائه می‌دهد سپس با محاسبه‌ی منافع حاصل از فروش آن‌ها در پایان کار، مشورت و مطالعه‌هایی که انجام می‌دهد، محصولات پیشنهادی خود را از لحاظ سودآوری از بالا به پایین مرتب می‌کند و در انتها بهترین انتخاب را انجام می‌دهد.

۸ میلیون ریال	منافع حاصل از فروش گندم
۷ میلیون ریال	منافع حاصل از فروش توت‌فرنگی
۵ میلیون ریال	منافع حاصل از فروش جو
۴ میلیون ریال	منافع حاصل از فروش پنبه

● درست است که فرد هیچ هزینه‌ای به ظاهر نکرده است اما وی با انتخاب خود، منافع حاصل از دومین انتخاب خوب خود را از دست داده است. (فرد به‌طور همزمان امکان کاشت دو محصول را ندارد.)

● اگر کشاورز در زمین خود گندم بکارد، منافع کاشتن محصول توت‌فرنگی را دیگر در آن سال نخواهد داشت و مقدار منافع از دست داده‌ی حاصل از کاشت توت‌فرنگی (۷ میلیون ریال)، هزینه‌ی فرصت کاشت گندم است.

تعریف علم اقتصاد:

● علم اقتصاد درباره‌ی چگونگی انتخاب و تصمیم‌گیری انسان در زندگی اقتصادی خویش مطالعه می‌کند = علم انتخاب

● تصمیمات انسان در مورد مسائل اقتصادی، ریشه در نیازها و خواسته‌های نامحدود او دارد.

● علم اقتصاد، علمی است که انتخاب‌های بشر را به‌صورت رابطه‌ی بین منافع و عوامل تولید کمیاب - که موارد استفاده‌ی مختلف دارند - و نیازهای مادی نامحدود او مطالعه و با ارائه‌ی بهترین انتخاب‌ها، رفتارهای فردی و جمعی انسان را مدیریت می‌کند.

تعریف علم اقتصاد در بردارنده‌ی سه نکته‌ی مهم است:

۱- نامحدود بودن نیازها

۲- کمیابی منابع (منابع محدود هستند و انسان‌ها در بهره‌برداری منابع محدودیت دارند.)

۳- امکان مصارف متعدد منابع

هدف علم اقتصاد:

راهنمایی انسان برای بهترین انتخاب و به‌کارگیری بهترین روش به‌منظور استفاده از منابع و امکانات خویش

علم اقتصاد درباره‌ی چه موضوعاتی بحث می‌کند؟

- در هر یک از علوم بشری، دانشمندان با استفاده از روش‌ها و آزمایش‌های مرتبط درباره‌ی موضوعات و مسائل خاصی مطالعه می‌کنند.
- دانشمندان علوم اقتصادی هم موضوعات اقتصادی (تولید، مصرف، توزیع، تجارت، قیمت، رشد و پیشرفت فقر، مالیات و ...) را با روش‌های علمی مورد مطالعه قرار می‌دهند.
- دانش اقتصاد با دقت درباره‌ی انواع منافع و هزینه‌ها به انسان‌ها / سازمان‌ها / کشورها کمک می‌کند تا بهترین انتخاب‌ها را در استفاده از منابع و امکانات خویش انجام دهند. نتیجه‌ی این تلاش فکری ← پدید آمدن اندیشه‌های اقتصادی با گسترش و پیشرفت تمدن بشری ← اندیشه‌ی اقتصادی تکامل یافت و با عنوان علم اقتصاد بیان شد.

اهمیت علم اقتصاد:

- امروز علم اقتصاد جایگاه والایی بین مجموعه‌ی دانش و معارف بشری دارد.
- رشته‌ی اقتصاد در معتبرترین دانشگاه‌های جهان با تخصص‌های گوناگون و متنوع تدریس می‌شود.
- نشریات علمی فراوانی در رشته‌ی اقتصاد و گرایش‌های مختلف آن منتشر می‌شود.

اقتصاد و آموزه‌های اسلامی:

- دین اسلام در پی سعادت واقعی و کامل انسان‌هاست و دنیا و آخرت را همراه با هم مورد توجه قرار می‌دهد. (ربنا اتنا فی الدنيا حسنه و فی الآخرة حسنه)
- در کنار ارتقای معنوی انسان، بی‌اعتنایی به مسائل دنیوی و اقتصادی را قبول ندارد.
- اسلام در دسترس نبودن معاش را خطری می‌داند که اعتقادات انسان را تهدید می‌کند. (من لا معاش له، لا معاد له)
- از نظر اسلام تلاش برای رفع فقر و رسیدن به رفاه و توانگری مادی پسندیده است و فردی که برای ارتقای سطح زندگی خانواده یا هموعانش می‌کوشد، همانند کسی که در راه خدا جهاد می‌کند، شایسته‌ی تقدیر است. (الکاد علی عیاله، کالمجاهد فی سبیل الله)
- اسلام عقل انسان را به تنهایی برای موفقیت در رسیدن به هدف کافی نمی‌داند و فلسفه‌ی فرستادن پیامبران و ارائه‌ی دین نیز به همین دلیل است.
- قرآن تأکید می‌کند رفع همه‌ی مشکلات انسان در گروهی عمل به آموزه‌های الهی است.
- یکی از علت‌های توجه اسلام به اقتصاد، اهمیت روزافزون مسائل اقتصادی در اجتماع و زندگی جمعی انسان‌ها و تأثیر آن بر همه‌ی جنبه‌های زندگی (اجتماعی - سیاسی و فرهنگی) فرد، خانواده و جامعه است.
- کشوری که وضعیت اقتصادی آن نابسامان باشد، بسیار آسیب‌پذیر بوده و از نظر اجتماعی و سیاسی به بحران‌های گسترده دچار می‌شود.
- اگر جامعه‌ی اسلامی به دنبال حفظ هویت و استقلال سیاسی و فرهنگی خود باشد، باید به رشد و پیشرفت اقتصادی به مثابه یکی از مهم‌ترین ابزارها در این مسیر توجه کند.

چند مفهوم اولیه:

کالا:

- شیئی با ارزش اقتصادی و بازاری
- برای تأمین نیاز یا خواسته‌ای تولید می‌شود.
- مانند محصولات غذایی، لوازم‌التحریر، لباس، دارو، اسباب‌بازی، پارچه، انواع میوه و ...

• برای به دست آوردن کالاها باید به تولیدکنندگان و عرضه کنندگان پول بدهیم.

• کالا مفهومی اقتصادی است، بنابراین اشیایی که در بازار خرید و فروش نمی‌شوند، کالا به‌شمار نمی‌روند.

خدمات:

• آن‌چه غیر ملموس و غیر فیزیکی است و انسان در مقابل پول خریداری می‌کند و نیاز یا خواسته‌اش را برطرف می‌سازد.

مثال

خدماتی که معلمان، پزشکان، رانندگان و مشاوران حقوقی ارائه می‌دهند.

انواع کالا	تعریف	مثال
کالای مصرفی	در بازار عرضه می‌شوند و توسط مصرف‌کنندگان نهایی خریداری می‌شوند و به مصرف می‌رسند.	گوجه‌فرنگی که خانواده‌ها تهیه می‌کنند و به مصرف می‌رسانند.
کالای واسطه‌ای	کالاهای عرضه‌شده در بازار توسط تولیدکنندگان دیگری برای ادامه‌ی فرایند تولید و تبدیل به کالای مختلف، خریداری و مورد استفاده قرار می‌گیرند.	گوجه‌فرنگی که توسط کارخانه‌ها خریداری و برای تولید رب گوجه‌فرنگی به کار می‌رود.
کالای بادوام	این کالاها، خودشان مصرف نمی‌شوند بلکه در طول زمان، خدمات آن‌ها مورد مصرف قرار می‌گیرد و با یک بار مصرف، تمام نمی‌شوند.	اتومبیل، یخچال در منزل
کالای سرمایه‌ای	به کالاهای بادوامی که در فرایند تولید از سوی نیروی انسانی به کار گرفته می‌شوند.	یخچال در مغازه‌ی بستنی‌فروشی، تراکتور و ماشین‌آلات کارخانه‌ها، ابزارهای تولیدی
کالای ضروری	برای تأمین نیازهای اولیه مصرف می‌شوند. فرد به‌رغم تغییر زیاد قیمت کالا در بازار، مصرف آن را تغییر نمی‌دهد.	خوراک، پوشاک، مسکن، نمک، دارو
کالای لوکس و تجملی	برای تأمین نیازهای کم‌اهمیت‌تر مصرف می‌شوند. فرد با کوچک‌ترین تغییر در قیمت، مصرف کالا را تغییر می‌دهد.	نورافشان، فرش‌های گران‌قیمت

• ضروری یا تجملی بودن کالا از فردی به فرد دیگر، از زمانی به زمان دیگر و از جامعه‌ای به جامعه‌ی دیگر متفاوت است.

بازیگران و فعالان عرصه‌ی اقتصاد:

• هر یک از افراد و سازمان‌های فعال در عرصه‌ی اقتصاد نقش و وظیفه‌ای دارند:

- ۱- بازیگران خرد: افراد، خانواده‌ها یا شرکت‌ها، انواع مؤسسات انتفاعی یا غیرانتفاعی، خیریه‌ها و ... که در تولید محصولات و یا مصرف آن‌ها و مبادله با یک‌دیگر نقش ایفا می‌کنند.
- ۲- بازیگر کلان: دولت که برای ایجاد نظم و انضباط و نظارت بر عملکرد اقتصاد یا تأمین برخی نیازهای عمومی (مثل دفاع نظامی) فعالیت می‌کند.
- ۳- سازمان‌های اقتصادی بین‌المللی و جهانی و منطقه‌ای: با کمک این سازمان‌ها روابط اقتصادی بین کشورها بیش‌تر رونق می‌گیرد و حقوق همه‌ی طرف‌های درگیر در تجارت جهانی حفظ می‌شود.

پرسش های تشریحی (اقتصاد چیست؟)

ردیف	«سؤالات»
الف)	<p>درست یا نادرست بودن عبارات زیر را مشخص کنید.</p> <p>۱. دین اسلام به عنوان دینی کامل، در پی سعادت واقعی و کامل انسان هاست و دنیا و آخرت را همراه با هم مورد توجه دارد. (کتاب درسی - پاراگراف ۱ - متن صفحه ۱۷)</p> <p>صحیح ☐ غلط ☐</p> <p>۲. تصمیماتی که انسان در مورد مسائل اقتصادی می گیرد، عمدتاً ریشه در اعتقادات و تجربیات او دارد. (نجف آباد، حضرت معصومه - ۸۶ - کتاب درسی - متن صفحه ۱۴)</p> <p>صحیح ☐ غلط ☐</p> <p>۳. کالای واسطه‌ای کالایی است که برای تأمین نیازهای اولیه‌ی انسان تولید می شود. (تهران، فرهیختگان - ۸۶ - کتاب درسی - پاراگراف ۱ - متن صفحه ۲۰)</p> <p>صحیح ☐ غلط ☐</p> <p>۴. گوجه فرنگی‌ای که توسط کارخانه رب گوجه خریداری شده باشد کالای مصرفی نام دارد. (یزد، ناظم پور - ۹۰ - کتاب درسی - پاراگراف ۱ - متن صفحه ۲۰)</p> <p>صحیح ☐ غلط ☐</p> <p>۵. نورافشان و کالاهای مصرفی گران قیمت که فرد با کوچک ترین تغییر در قیمت، مصرف آن‌ها را تغییر می دهد، از نظر اقتصادی کالای ضروری محسوب می شوند. (نجف آباد، حاج محمدبهنیا - ۸۶ - کتاب درسی - پاراگراف دوم - متن صفحه ۲۱)</p> <p>صحیح ☐ غلط ☐</p>
ب)	<p>عبارات زیر را کامل کنید.</p> <p>۶. محرک انسان برای فعالیت و تلاش اقتصادی ... است. (شهریار، رازی - ۸۶ - کتاب درسی - متن صفحه ۸)</p> <p>۷. ملاک بهترین روش استفاده از منابع و امکانات این است که با استفاده از این منابع بتوان ... را به دست آورد و ... را برای انسان فراهم کرد. (شاهین شهر، فضیلت - ۸۶ - کتاب درسی - متن صفحه ۱۱)</p> <p>۸. علم اقتصاد علمی است که انتخاب‌های بشر را به صورت رابطه‌ی بین منابع و ... و نیازهای ... مطالعه کرده و با ارائه‌ی بهترین انتخاب‌ها، رفتارهای فردی و جمعی را مدیریت می کند. (اهر، علامه طباطبایی - ۸۶ - کتاب درسی - پاراگراف ۳ - متن صفحه ۱۴)</p> <p>۹. هدف علم اقتصاد ... انسان برای بهترین انتخاب و به کارگیری بهترین روش به منظور استفاده از ... و ... خویش است. (کتاب درسی - پاراگراف ۳ - متن صفحه ۱۴)</p> <p>۱۰. اگر کالاهای بادوام، در فرآیند تولید و به وسیله‌ی بنگاه‌های تولیدی به کار گرفته شوند، ... نامیده می شوند. (کتاب درسی - پاراگراف ۱ - متن صفحه ۲۱)</p> <p>۱۱. یک دانش آموز می تواند زمانی را که در اختیار دارد، به سینما رفتن و تماشای یک فیلم یا مطالعه و یادگیری و افزایش دانش و مهارت اختصاص دهد. اگر وی تصمیم بگیرد به سینما برود، در واقع فرصت افزایش مهارت و دانش را از دست داده است که آن را می توان به عنوان ... در نظر گرفت. (نجف آباد، شهدای مکه - ۹۰ - کتاب درسی - مکمل صفحه ۱۲)</p> <p>۱۲. اگر در قطعه‌ای از زمین به جای کشت برنج، گندم تولید شود، هزینه‌ی فرصت تولید گندم ... (نجف آباد، شهدای مکه - ۹۰ - کتاب درسی - مکمل صفحه ۱۲)</p>

ردیف	«سؤالات»								
(پ)	<p>۱۳. هر یک از مثال‌ها مربوط به کدام یک از انواع کالا می‌باشد؟ (گرگان، شاهد دختران - ۹۰ - کتاب درسی - مکمل صفحه‌ی ۱۸ تا ۲۱)</p> <table border="1"> <tr> <td>(الف) کالای سرمایه‌ای</td> <td>(۱) چراغ اتومبیل در یک کارگاه اتومبیل‌سازی</td> </tr> <tr> <td>(ب) کالای واسطه‌ای</td> <td>(۲) گوجه‌ی مصرفی در خانه</td> </tr> <tr> <td>(ج) کالای مصرفی</td> <td>(۳) ماشین لباسشویی در خانه</td> </tr> <tr> <td>(د) کالای تجملی</td> <td>(۴) چرخ خیاطی برای فرد خیاط</td> </tr> </table>	(الف) کالای سرمایه‌ای	(۱) چراغ اتومبیل در یک کارگاه اتومبیل‌سازی	(ب) کالای واسطه‌ای	(۲) گوجه‌ی مصرفی در خانه	(ج) کالای مصرفی	(۳) ماشین لباسشویی در خانه	(د) کالای تجملی	(۴) چرخ خیاطی برای فرد خیاط
(الف) کالای سرمایه‌ای	(۱) چراغ اتومبیل در یک کارگاه اتومبیل‌سازی								
(ب) کالای واسطه‌ای	(۲) گوجه‌ی مصرفی در خانه								
(ج) کالای مصرفی	(۳) ماشین لباسشویی در خانه								
(د) کالای تجملی	(۴) چرخ خیاطی برای فرد خیاط								
(ت)	<p>گزینه‌ی صحیح را انتخاب کنید.</p> <p>۱۴. در اسلام تلاش شخص برای ارتقای سطح معیشت خود و خانواده به مانند ... است. (تهران - امام صادق - ۸۶ - کتاب درسی - پاراگراف ۱ - متن صفحه‌ی ۱۷)</p> <p>(الف) کمک به فقرا و مستمندان (ب) امر به معروف و نهی از منکر (ج) جهاد در راه خدا (د) انفاق در راه خدا</p> <p>۱۵. هدف علم اقتصاد، راهنمایی انسان برای بهترین انتخاب و به‌کارگیری بهترین روش جهت استفاده از ... است. (تهران - پرفسور حسایی - ۸۶ - کتاب درسی - پاراگراف ۳ - متن صفحه‌ی ۱۴)</p> <p>(الف) منابع سرمایه‌ای (ب) عوامل تولید (ج) منابع و امکانات (د) منابع نامحدود</p> <p>۱۶. آن دسته از محصولاتی که تولید و عرضه می‌شوند و تماماً توسط خانواده‌ها مصرف می‌شوند چه نام دارند؟ (مشهد، مهر - ۸۶ - کتاب درسی - پاراگراف ۱ - متن صفحه‌ی ۲۰)</p> <p>(الف) کالاهای مکمل (ب) کالاهای واسطه‌ای (ج) کالاهای مصرفی (د) کالاهای سرمایه‌ای</p> <p>۱۷. به کالاهایی که تولیدکنندگان برای تولید کالاهای مختلف دیگر خریداری می‌کنند، کالای ... می‌گویند. (شهریار، رازی - ۸۶ - کتاب درسی - پاراگراف ۱ - صفحه‌ی ۲۰)</p> <p>(الف) واسطه‌ای (ب) مصرفی (ج) ضروری (د) تجملی</p> <p>۱۸. گوجه‌فرنگی‌ای که خانوارها تهیه می‌کنند و به مصرف می‌رسانند «...» نام دارد اما وقتی همان گوجه‌فرنگی توسط کارخانه خریداری می‌شود و برای تولید کالاهای دیگر مثل رب گوجه‌فرنگی به کار می‌رود «...» نام دارد. (کتاب درسی - پاراگراف ۱ - صفحه‌ی ۲۰)</p> <p>(الف) کالای مصرفی - کالای مصرفی (ب) کالای واسطه‌ای - کالای مصرفی (ج) کالای مصرفی - کالای بادوام (د) کالای مصرفی - کالای واسطه‌ای</p> <p>۱۹. یک تولیدکننده‌ی درب و پنجره با میزان چوبی که در اختیار دارد، تعدادی درب می‌سازد. در این صورت هزینه‌ی فرصت این تولیدکننده ... (زاهدان، فرهنگ - ۸۶ - کتاب درسی - مکمل صفحه‌ی ۱۲)</p> <p>(الف) تعداد پنجره‌ای است که نساخته است. (ب) تعداد درب‌هایی است که نساخته است. (ج) هزینه‌ی خرید چوب برای ساخت درب است. (د) درآمدی است که با فروش درب‌ها به دست می‌آورد.</p>								
(ث)	<p>به سؤالات زیر پاسخ کوتاه دهید.</p> <p>۲۰. دو نکته‌ای را که در مورد منابع و امکانات مطرح می‌شود، ذکر کنید. (مراوه‌تپه، محمد رسول‌ا... - ۸۶ - مرتبط با صفحه‌ی ۹ و ۱۰)</p> <p>۲۱. بهترین روش استفاده از منابع و امکانات کدام است؟ (نجف‌آباد، حضرت معصومه - ۸۶ - کتاب درسی - پاراگراف ۲ - متن صفحه‌ی ۱۱)</p> <p>۲۲. موضوعات علم اقتصاد را فقط نام ببرید. (چهار مورد) (قرچک، فضیلت - ۸۶ - کتاب درسی - پاراگراف ۵ و ۶ - متن صفحه‌ی ۱۴)</p>								

ردیف	«سؤالات»						
	<p>۲۳. ایجاد نظم و انضباط و نظارت بر عملکرد اقتصاد بر عهده‌ی کدام نهاد است؟ (قرچک، شهید رجایی - ۹۰ - کتاب درسی - پاراگراف ۳ - متن صفحه‌ی ۲۱)</p> <p>۲۴. سه نکته‌ی مهم در تعریف علم اقتصاد را مشخص کنید. (اهر، علامه طباطبایی - ۸۶ - کتاب درسی - پاراگراف ۳ - صفحه‌ی ۱۴)</p> <p>۲۵. چهار نوع کالای واسطه‌ای را نام ببرید. (استهبان، امام خمینی - ۸۶ - کتاب درسی - پاراگراف ۱ - مکمل صفحه‌ی ۲۰)</p> <p>۲۶. کالاهای ضروری و کالاهای لوکس را تعریف کنید. (همدان، فجر شاهد - ۹۰ - کتاب درسی - ر ۲ - متن صفحه‌ی ۲۱)</p>						
ج)	<p>۲۷. گزینه‌های زیر را به هم مربوط کنید. (نجف‌آباد، معرفت - ۸۶ - کتاب درسی - مکمل صفحه‌ی ۱۸ تا ۲۱)</p> <table border="1" style="width: 100%; text-align: center;"> <tr> <td>موتور اتومبیل</td> <td>فرش‌های گران‌قیمت</td> <td>نان</td> </tr> <tr> <td>ضروری</td> <td>واسطه‌ای</td> <td>تجملی</td> </tr> </table>	موتور اتومبیل	فرش‌های گران‌قیمت	نان	ضروری	واسطه‌ای	تجملی
موتور اتومبیل	فرش‌های گران‌قیمت	نان					
ضروری	واسطه‌ای	تجملی					
چ)	<p>به سؤالات زیر پاسخ کامل دهید.</p> <p>۲۸. منظور از سبزی‌ناپذیر بودن انسان چیست؟ (اسلامشهر، آل طه - ۸۶ - کتاب درسی - پاراگراف ۲ - متن صفحه‌ی ۹)</p> <p>۲۹. منظور از داشتن قابلیت مصارف متعدد منابع و امکانات چیست؟ مثال بزنید. (فردوس، قدس - ۸۶ - کتاب درسی - پاراگراف ۲ - مرتبط با صفحه‌ی ۱۰)</p> <p>۳۰. علم اقتصاد را تعریف نمایید. (بیرجند، شیخ طوسی - ۸۶ - کتاب درسی - پاراگراف ۲ - متن صفحه‌ی ۱۴)</p> <p>۳۱. هدف علم اقتصاد چیست؟ (شهر قدس، پویندگان - ۸۶ - کتاب درسی - پاراگراف ۳ - متن صفحه‌ی ۱۴)</p> <p>۳۲. بین وضعیت اقتصادی و استقلال فرهنگی - سیاسی جامعه چه ارتباطی وجود دارد؟ (قرچک، صبا - ۹۰ - کتاب درسی - پاراگراف ۱ - متن صفحه‌ی ۱۸)</p> <p>۳۳. دیدگاه اسلام نسبت به اقتصاد چگونه است؟ (ملایر، شریعتی - ۸۶ - کتاب درسی - مرتبط با صفحه‌ی ۱۷)</p> <p>۳۴. کالا و خدمات را به اختصار توضیح دهید. (بندرعباس، رازی - ۸۶ - کتاب درسی - پاراگراف ۲ و ۳ - متن صفحه‌ی ۱۸)</p> <p>۳۵. هزینه‌ی فرصت را با یک مثال توضیح داده، بنویسید چگونه در تصمیم‌گیری به ما کمک می‌کند؟ (تهران، مفید (۳) - ۸۶ - کتاب درسی - متن صفحه‌ی ۱۲)</p> <p>۳۶. چرا افراد باید در میان خواسته‌های خود به انتخاب دست بزنند؟ (کتاب درسی - مرتبط با صفحه‌ی ۱۱)</p> <p>۳۷. به نظر شما با به‌کارگیری روش علمی، چه مسائلی را در زندگی اقتصادی جامعه می‌توان پیش‌بینی کرد؟ (کتاب درسی - مکمل صفحه‌ی ۱۴)</p> <p>۳۸. به نظر شما دولت چگونه می‌تواند بر فعالیت تولیدکنندگان نظارت کند؟ (کتاب درسی - پاراگراف ۳ - متن صفحه‌ی ۲۱)</p> <p>۳۹. زمانی داشتن تلفن همراه کالایی تجملی بود. اساسی و ضروری بودن تلفن همراه با لوکس و تجملی بودن آن، چگونه تعیین می‌شود؟ (کتاب درسی - پاراگراف ۲ - مکمل صفحه‌ی ۲۱)</p> <p>۴۰. فعالان اقتصادی خرد، کلان و بین‌المللی را نام ببرید. (کتاب درسی - پاراگراف ۳ - متن صفحه‌ی ۲۱)</p>						

پرسش‌های چهارگزینه‌ای (اقتصاد چیست؟)

۱. اگر بپذیریم که انسان موجودی کمال‌جو است، مرتفع شدن قسمتی از احتیاجاتش منجر به ... در او می‌شود.
(سراسری - ۸۴ - کتاب درسی - پاراگراف ۲ - متن صفحه‌ی ۹)
- ① شکل‌گیری نیازهای جدید
② به وجود آمدن احساس بی‌نیازی و رضایت
③ شکل‌گیری عطش کم‌تر برای رفع نیازهای جدید
④ گذشت از نیازهای تازه شکل یافته و حذف آن‌ها
۲. در عرصه‌ی علم اقتصاد، کدام مورد به عنوان موضوعی «نامحدود» مورد بررسی قرار می‌گیرد؟
(آزاد - ۷۹ - کتاب درسی - پاراگراف ۱ - متن صفحه‌ی ۱۱)
- ① امکانات
② ثروت
③ خواسته‌ها
④ کالاهای مصرفی
۳. محرک انسان برای فعالیت و تلاش اقتصادی، چیست؟
(آزاد - ۸۹ - کتاب درسی - پاراگراف ۳ - متن صفحه‌ی ۸)
- ① احساس رضایت
② امکانات مادی
③ رفع نیازهای مادی
④ دوراندیشی
۴. بهترین روش استفاده از منابع و امکانات کدام است؟
(سراسری - ۸۵ - کتاب درسی - پاراگراف ۲ - متن صفحه‌ی ۱۱)
- ① به‌کارگیری منابع و امکانات موجود در حد رفع نیازهای داخلی جامعه
② استفاده‌ی کم‌تر از آن‌ها به استناد اینکه این منابع به آیندگان نیز تعلق دارد.
③ کسب بیش‌ترین «میزان منافع» از منابع موجود و فراهم‌آوری سطح بالاتری از رفاه برای انسان
④ استفاده از آن‌ها برای «نیازهای نامحدود مادی» جامعه که در نتیجه منجر به تأمین رفاه عمومی خواهد شد.
۵. دستیابی به بیش‌ترین میزان منافع و فراهم ساختن سطح بالاتری از رفاه برای انسان، ملاک سنجش چیست؟
(آزاد - ۸۵ - کتاب درسی - پاراگراف ۲ - متن صفحه‌ی ۱۱)
- ① مصرف هرچه بیش‌تر
② تأمین رفاه زیاد و رفع نیازهای تجملی
③ رفع نیازهای نامحدود انسان
④ بهترین روش استفاده از منابع و امکانات
۶. در کدام فرآیند، «گوجه فرنگی» به ترتیب یک کالای مصرفی و واسطه‌ای تلقی می‌شود؟
(خارج از کشور - ۹۲ - کتاب درسی - پاراگراف ۱ - متن صفحه‌ی ۲۰)
- ① در «سالاد خانگی» مصرف می‌شود - در تولید «رب» استفاده می‌شود.
② در تولید «سس» به‌کار می‌رود - در «برخی غذاها» مصرف می‌شود.
③ در تولید «رب» به‌کار می‌رود - در تولید «سس» استفاده می‌شود.
④ در «سالاد خانگی» مصرف می‌شود - در کنار «کباب» تناول می‌شود.
۷. توضیح مربوط به هر مورد، به ترتیب در کدام گزینه درست آمده است؟
(آزمون کانون - ۹۲ - کتاب درسی - مرتبط با صفحه‌ی ۱۸ تا ۲۱)
- «تابلو فرش نفیس، کولر منزل، مشاوره‌ی حقوقی، سی دی آموزش زبان انگلیسی، رایانه‌ی شخصی، نان، لباس»
- ① کالای تجملی، کالای سرمایه‌ای، خدمات، خدمات، کالای سرمایه‌ای، کالای ضروری، کالای ضروری
② کالای لوکس، کالای بادوام، خدمات، کالای مصرفی، کالای بادوام، کالای ضروری، کالای ضروری
③ کالای لوکس، کالای ضروری، خدمات، خدمات، کالای بادوام، کالای مصرفی، کالای بادوام
④ کالای سرمایه‌ای، کالای مصرفی، کالای تجملی، کالای بادوام، کالای سرمایه‌ای، کالای ضروری، کالای لوکس
۸. ورقه‌های فولادی تولید شده‌ای که کارخانه‌ی اتومبیل‌سازی خریداری می‌کند، «چه نوع کالایی» است؟
(آزاد - ۸۵ - کتاب درسی - مرتبط با پاراگراف ۱ - صفحه‌ی ۲۰)
- ① واسطه‌ای
② مصرفی
③ ضروری
④ نهایی

۹. اگر زمینی را به کشت «پنبه» اختصاص دهیم، عملاً از گندمی که می‌توانستیم از آن برداشت کنیم صرف‌نظر کرده‌ایم، یا اگر پولمان را به خرید «لباس و سایر ملزومات» اختصاص دهیم از خرید «کتاب» و نفعی که از خواندن آن می‌توانستیم ببریم، محروم می‌شویم در این رابطه، کدامیک «هزینه‌ی فرصت از دست رفته» تلقی می‌شود؟

(سراسری - ۸۸ - کتاب درسی - مکمل متن صفحه‌ی ۱۲)

① «خرید لباس» که نیازی به خرید آن نبوده است.

② «میزان پنبه» که از آن استفاده لازم را نبرده‌ایم.

③ «میزان محصول گندم» که از آن صرف‌نظر کرده‌ایم.

④ سایر «ملزومات» که غالب آن‌ها، اضافه و غیرقابل استفاده بوده است.

۱۰. در عبارت «زمینی را به کشت پنبه اختصاص داده‌ایم، در صورتی که می‌توانستیم در آن گندم بکاریم و این محصول را برداشت کنیم»، هزینه‌ی فرصت کدام است؟

(خارج از کشور - ۸۶ - کتاب درسی - مکمل متن صفحه‌ی ۱۲)

① تفاوت قیمت پنبه و گندم است.

② مقدار پنبه‌ای است که به فروش می‌رسانیم.

③ میزان محصول گندمی است که از آن صرف‌نظر کرده‌ایم.

④ میزان ضرری است که در صورت کشت گندم متحمل می‌شدیم.

۱۱. خیاطی می‌تواند در یک ساعت یک شلوار یا دو عدد پیراهن بدوزد. اگر خیاط تصمیم بگیرد که شلوار بدوزد، هزینه‌ی فرصت او کدام‌گزینه خواهد بود؟

(آزمون کانون - ۹۱ - کتاب درسی - مکمل متن صفحه‌ی ۱۲)

① یک عدد شلوار و یک عدد پیراهنی که می‌توانست در همان زمان یک ساعت بدوزد.

② دو عدد پیراهنی که می‌توانست در همان زمان یک ساعت بدوزد.

③ پولی که از فروش شلوار می‌تواند به‌دست آورد.

④ زمانی که به دوخت شلوار اختصاص داده است.

۱۲. تولیدکننده‌ای می‌تواند از مواد اولیه‌ی پلاستیک، عروسک‌هایی به مجموع ارزش ۳۰ ریال تولید کند، همچنین از این مواد اولیه می‌تواند ظروف آشپزخانه تولید کند، یا با پولی که در اختیار دارد، می‌تواند اتومبیل بخرد یا آن را صرف خرید خانه کند. در این صورت کدام‌گزینه درست است؟

(آزمون کانون - ۹۲ - کتاب درسی - مکمل متن صفحه‌ی ۱۲)

① هزینه‌ی فرصت خرید اتومبیل، پولی است که بابت خرید آن می‌پردازد.

② هزینه‌ی فرصت خرید خانه، ظروف آشپزخانه‌ای است که از تولید آن‌ها صرف‌نظر کرده‌است.

③ هزینه‌ی فرصت تولید ظروف آشپزخانه، پولی است که از فروش آن‌ها به‌دست می‌آورد.

④ هزینه‌ی فرصت تولید عروسک، ظروف آشپزخانه‌ای است که از تولید آن‌ها صرف‌نظر کرده‌است.

۱۳. شخصی می‌خواهد بین کارکردن و رفتن به دانشگاه یکی را انتخاب کند. هزینه‌های یک سال تحصیل در دانشگاه شامل هزینه‌ی ثبت‌نام به میزان ۱,۰۰۰,۰۰۰ ریال، هزینه‌ی خرید کتاب و ملزومات به میزان ۲,۰۰۰,۰۰۰ ریال و هزینه‌ی رفت و آمد برابر ۳,۰۰۰,۰۰۰ ریال است. اما اگر این شخص یک سال کار کند، درآمد خالصی معادل ۵,۰۰۰,۰۰۰ ریال خواهد داشت. هزینه‌ی فرصت یک سال تحصیل در دانشگاه برای شخص مذکور کدام است؟

(آزمون کانون - ۹۲ - کتاب درسی - مکمل متن صفحه‌ی ۱۲)

① هزینه‌های اضافی که در طی یک‌سال تحصیل، برای فرد به‌وجود می‌آید.

② مجموع هزینه‌هایی که در طول یک‌سال تحصیل در دانشگاه باید بپردازد.

③ ۵,۰۰۰,۰۰۰ ریال درآمد خالصی که از آن صرف‌نظر کرده است.

④ دانشی که در طی یک‌سال تحصیل در دانشگاه می‌تواند کسب کند.

پاسخ پرسش‌های تشریحی (بودجه و مالییه دولت)

۳۸۹. گزینه‌ی «ا». هزینه‌های سرمایه‌ای یا عمرانی شامل؛ سرمایه‌گذاری‌های مولد، زیربنایی و اجتماعی می‌شود. اما پرداخت‌های انتقالی از انواع مخارج عمومی دولتی است.

۳۷۲. صحیح است.

۳۹۰. دولت‌ها برای تحقق اهداف و مأموریت‌های خود سه نوع برنامه دارند، برنامه‌های کوتاه‌مدت، میان‌مدت و بلندمدت. بودجه، برنامه کوتاه‌مدت یکساله است که در آن منابع درآمدی و مخارج برنامه‌ای پیش‌بینی شده است؛ سند پیش‌بینی درآمد مخارج و برنامه‌ی کار سال آینده است.

۳۷۳. صحیح است.

۳۹۱. به دو دلیل دولت از مردم مالیات می‌گیرد. اول اینکه دولت بهای برخی از کالاها و خدمات عمومی (مثل امنیت) را مستقیماً از شهروندان دریافت نمی‌کند. دوم، رفع نابرابری بین افراد پردرآمد و کم‌درآمد را وظیفه‌ی خود می‌داند. تمامی وجوهی که دولت طبق قانون بابت تأمین این دو هدف از اشخاص حقیقی و حقوقی دریافت می‌کند، مالیات نام دارد.

۳۷۴. غلط است. مهم‌ترین سرمایه‌گذاری دولت، سرمایه‌گذاری اجتماعی است؛ زیرا بدون داشتن نیروهای متخصص و متعهد، انجام دادن سایر سرمایه‌گذاری‌ها و کسب استقلال اقتصادی فراهم نخواهد شد.

۳۷۵. درست است.

۳۷۶. لایحه‌ی - قانون

۳۷۷. مجلس شورای اسلامی - دیوان محاسبات

۳۷۸. نرخ ثابت مالیات

۳۷۹. نابرابری‌های اقتصادی و اجتماعی

۳۸۰. «خزانه‌داری» به عنوان یکی از ارکان اساسی و بسیار مهم مالی کشور، جایگاه ویژه‌ای در مدیریت نظام بودجه و ساختار مالی جامعه و حاکمیت دارد. به لحاظ اهمیت و جایگاه خزانه، اصل ۵۳ قانون اساسی جمهوری اسلامی به این موضوع اختصاص یافته است.

۳۸۱. در جمهوری اسلامی ایران، دیوان محاسبات مستقیماً زیر نظر «مجلس شورای اسلامی» است.

۳۸۲. بودجه یکی از «ابزارهای کنترلی» مجلس بر «دولت» است.

۳۸۳. گزینه‌ی «ج».

۳۸۴. گزینه‌ی «ب».

۳۸۵. گزینه‌ی «د».

۳۸۶. گزینه‌ی «ج».

۳۸۷. گزینه‌ی «الف».

۳۹۲. متن پیشنهادی بودجه را که توسط مسئول امور بودجه تدوین و پس از تصویب هیئت دولت به مجلس تقدیم می‌شود، «لایحه‌ی بودجه» می‌نامند.

۳۹۳. کارخانه‌ی نساجی (سرمایه‌گذاری مولد)

احداث جاده‌ها (سرمایه‌گذاری زیربنایی)

تربیت نیروی انسانی (سرمایه‌گذاری اجتماعی)

۳۹۴. هزینه‌هایی است که برای چرخش کار جاری ادارات و نهادها صرف می‌شوند، مانند هزینه‌های حمل و نقل، اجاره، آب و برق، تلفن و ملزومات اداری مثل کاغذ و قلم.

۳۹۵. این مالیات به انواع درآمدها تعلق می‌گیرد، مثل مالیات بر حقوق، مالیات بر درآمد اصناف، مالیات بر درآمد کشاورزی و مالیات بر درآمد املاک.